

חשן משפט

סימן א'

הגאון בית יעקב סי' ע"ו נשאל בשלש דיינים שיסבו בדיון, ושנים מוזנין ואחד דעתו לחייב, אם ראוי המתחייב לעשות תחבולה לומר איני יודע כדי שיוסיפו דיינים, כדק"ל בש"ע ח"מ סי' י"ח ס"א, דבאחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינים, וחושב כי אולי אלו הבאים מחדש יכריעו לחביירו להורות לחייב בדעתו, והעלה הגאון הנו' דאסור לעשות כן מטעם כבוד אותם הדיינים דחוששין משום לעז לומר לפי שלא ידעו הדיון הוסיפו עליהם ע"ש, ולא אחי עלה מטעמא דמדבר שקר בזה, דהא יודע באמת ושקורי קא משקר באומר איני יודע כדי שיוסיפו הדיינים, והגאון שבות יעקב ח"א סי' קל"ח גילה דעתו בכה"ג ליכא למיחש משום שקר, דהא כהב לשאל דשפיר דמי למעבד הכי לומר איני יודע כדי שיוסיפו הדיינים, כיון דכונתך לש"ס להוציא הדיון לאחיות ע"י שיוסיפו הדיינים, אע"ג דשקורי קא משקרת כי ידעת הדיון, מ"מ הא קי"ל מותר לשטות מפני השלום, ודינא שלמא הוא דכתיב אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם, ועל זה וכיוצא בזה אמרו למד לשוקר לומר איני יודע, כל זה נ"ל פשוט עכ"ל. מינו י"ל דהרב ז"ל לא אמר כן אלא בגונא דידיה של השואל דאיידי שאותם הדיינים שוועבים עמו הם יושבי קרנות, ואינם חכמים ואינם ראויים לדון ולמראה עיניהם מטיס עקלקלותם ומקלקלים שורה הדיון, ולהכי הותר לשואל ההוא לשטות בכה"ג כדי שיעמיד הדיון על האמת, ושירא ליה מידון הגאון בית יעקב הנו' ז"ל:

וראיתי להרב רבינו חיד"א ז"ל בצרכי סי' י"ח אות ג' שהביא נידון בית יעקב הנו' וכו' דהביא ראה דלא מצי הדיון לעשות המלאה זו לומר איני יודע מהא דפקר הגאון בתרא דק"ג מבריו רבא האי בר ישראל דדע סהדותא דעכו"ם ואולי ומסהדי דנינא דעכו"ם על ישראל חבדיה, משמתינן ליה וכו' והביא דברי מהרש"ף סי' ק"ב דק"ג ע"א מ"ש בהדיא דהגאון, ועוד הביא ראה מנמרא דשבושות דק"ג לא מתינ לגושה בחבירו מנה, ונעשו מאתים שלא יאמר אכפרנו בכו' וכו', וסוים וז"ל הגם שיש איזה דחיה בראיות אלו שהבאת, מ"מ הדיון דין אמת לפק"ד דאסור לריין לשקר ולמעבד טלדיקי להקים מצימת לבו, אלא חיובה רמא עליה לגלות דעתו באמת וכתורה יעשה, ועמ"ס מהר"ח אפנהארי בדרשותיו פ' משפטים כיוצא בזה עכ"ל ע"ש:

ולבאורה נ"ל להביא ראה דליכא למיחש לשקרא מהא דאמרינן בצרכות דק"ג מ"ג ע"ב רב פפא אקלע לבי רב הונא בריה דרב איקא אייתו לקמייהו שמו ודקם, שקל רב פפא בריך אהדם ברישא ודבר בריך אשמן א"ל לא סבר לה מר הלכה כדברי המכריע א"ל הכי אמר

רבא הלכא ככ"ה, ולא הוה לאסתמוי נפשיה הוא דעבד, ופירש רש"י לא אמר רבא הלכה ככ"ה אלא רב פפא אכסיף לפי שטעה והשמיט עמו בנך ע"ש, וא"כ י"ל דה"ה בכה"ג דשפיר מצי לשקר כדי לקיים האמת, כי לפי דעתו הדיינים שעתו עושין הם בסברתם, מיהו יש לדחות ראייה זו דאולי משום בוסה דקשה מאד שנשקד דמו בקרבן הותר לשנות, וכן מצינו בהרמב"ם סוף"ד מה' גזילה ה"ג במסכת' כ"ד, היה עוסק במסכת גדה ואמר במקוואות אני שונה משום שלא יתבייש אם לא ידע להשיב, ועיין בלחם משנה שם: **ועוד** נ"ל בכו"ד ליישב טעם אחר בנך דרב פפא, שסם לא הוציא מפיו דבר שקר, אלא אמר מלהא סתומה דמשמעה לחייב אנפי, כי הוא לא אמר דאמר רבא הלכה ככ"ה בענין זה דשמן והדם, אלא אמר דאמר רבא הלכה ככ"ה, והוא כיון בלבו על דין אחר ששמע מרבא שאמר בו הלכה ככ"ה, או שכיון על דין האמור בעלמא בכ"מ דהלכה ככ"ה לגבי ב"ש, דודאי דרש זה רבא כמה פעמים, וכיון להעשות השומע שיחשוב על ענין השמן והדם קאמר ונמלא מפיו לא הוציא שקר, וכה"ג מצינו גבי רב כנאל בגיטין דף ס"ב באומרו שלמא למר ע"ש, וכיוצא בזה ארו"ל על יעקב אע"ה שאמר אנכי עשו בבורך, וכן בזה"ק אמרו על פסוק ואמרתם כה לחי שאמר דוד הע"ה וגבון הוא. וזה הטעם יש ליישב בו עוד דבר אחר מ"ש בגמרא דשבת דף קט"ו דבי רבא גרדי קארי כיון דמזא קא מחרפי א"ל אחא אברתא ממערבא משמיה דר' יוחנן דאסור, ופירש רש"י ז"ל אחא אברתא כי היכי דלקבלו מיניה, ע"ש דמלוי שגינה ודבר שקר ח"ו, אך לפי טעם שכתבנו בנך דרב פפא, גם בזה יתיישב כן דלא הוציא שקר ונפשו, אלא בודאי בא אברתא בימיו של רבא או קודם, על איזה ענין משמיה דרבי יוחנן דאסור והוא כיון בלבו על אותו דבר, כי הוא לא אמר בפירוש על ענין זה שהיו עושין בזה"כ, ורק השומעין עושין להבין דבריו על ענין דיוה"כ:

מידה יש להביא ראייה בכו"ד לג"ד, דמותר לשקר, מהא דאמרינן בערבין דק"ג ע"א ע"ה רבה ורב יוסף הוו אזלי באורחא, א"ל רבה לר"י תאא שביחתנו תווי דקלא דבביל אחוה וכו', א"ל לא ידענא ליה, א"ל סמוך עלי דמיא ר' יוסי אומר אם היו שנים אחד מכיר ואחד אינו מכיר, זה שאינו מכיר מוסר שביחתו למכיר, וזה שמכיר אומר תאא שביחתנו במקום פ', וקאמר בגמרא ולא היא, לא תנא ליה כדבי יוסי אלא כי היכי דליקבל לה מיניה משום דרבי יוסי נמוקו עמו, ופירש רש"י הא דא"ל משמיה דרבי יוסי ליתא, דלא חנא ליה בשם רבי יוסי אלא סתמא תניא ליה לעיל, ומפיה אברה בשם רבי יוסי כי היכי דלקבלה מיניה ע"ש:

עוד כיוצא בזה מצינו בגמרא דפסחים דף כ"ז ע"א א"ר יודה ארי' אמר שמואל תנור שהסיקו בקלפי ערלה או בקשין של כלאי הכרס חדש יומין יסין ויון, אפה בו את הפת